

Suomalais-ugrialaisten kielten tempusvartaloiden muodostumisesta

V. 1887 ilmestyneelle nuoren E. N. SETÄLÄN väitöskirjalle »Zur Geschichte der Tempus- und Modusstambbildung in den finnisch-ugrischen Sprachen» on hyvin perustein annettu erittäin merkittävä sija suomalais-ugrialaisten kielten tutkimuksen historiassa. Se näet on ensimmäinen ja samalla myös vakuuttavalla tavalla onnistunut yritys soveltaa nuorgrammaattisen koulun oppeja ja teorioita tällä alalla. Niin oudolta kuin ensi kuulemalta saattaakin tuntua, aihe oli erittäin otollinen uusien metodisten oivallusten kannalta katsottuna. Setälän teoksen varsinaiset päämäärät ja tavoitteet eivät kuuluneet äännehistorian piiriin, joka oli uuden koulun keskeisimmän harrastuksen kohteena, fleksion syntyyn ja kehitykseen liittyvän problematiikan ollessa selvästi taka-alalla. Tosiasia kuitenkin on, että Setäläkin saavutti teoksessaan merkittävimmät ja uusia uria aukovat tuloksensa nimenomaan äännehistorian alalta. Tässäkin on tehtävä vielä varsin tärkeä rajoitus, sillä kysymys on lähinnä vain itämerensuomalaisten kielten äännehistoriasta. Tiedot useimmista suomalais-ugrilaisista kielistä olivat noihin aikoihin peräti puutteellisia, ja suomalais-ugrilaisen äännehistorian kulkemiseksi muodostuneiden tärkeiden oivallusten aika ei ollut vielä käsillä.

Tempus- ja modusvartaloita muodostavien tunnusten joukossa näyttelevät suorastaan keskeistä osaa eräät *k* ja *p* aineksen sisältävät suffiksit. Nämä ovat, kuten tunnetaan, äänneitä, jotka ovat suomen ja lapin kielessä ns. astevaihtelun alaisia. Erityisen keskeiseksi tulee näiden tunnusten vaiheissa näkyviin se ilmiö, jota nykyisin kutsutaan suffiksaaliseksi astevaihteluksi, esim. *saa-pi* ~ *sano-vi*, jossa alkuaan sama suffiksi esiintyy painollisen tavun jäljessä toisenasuisena kuin painottoman. Setälä näki täysin selvästi, että tätä esimerkiksi kuvastamaa suhdetta on pidettävä äännelaillisenä. Nuorgrammaatikkojen opeissa oli kuitenkin analogian käsite vähintään yhtä tärkeä ja keskeinen kuin itse äännelaki, sanottiinhan heitä väheksyvästi usein analogisteiksi. Kun äänneellinen kehitys nimenomaan juuri suffiksaalisen astevaihtelun takia oli vienyt samaan kategoriaan kuuluneet muodot kauas toisistaan (vrt. suomen *saakaa* ~ murt. *antaate* < **antaya-*), analogia tuli tasoittavana voimana luomaan uutta yhtenäisyyttä (vrt. suomen *saakaa* ~ *antakaa*). Tempus- ja

modussuffiksien ja myös niihin liittyneiden persoonapäätteiden kirjavaa moninaisuutta Setälä pystyi valottamaan niin, että kantasuomen suhteet piirtyivät silmien eteen selvinä ja yksinkertaisina.

Tämä pysyvää laatua oleva tulos on saavutettu ikäänkuin sivutuotteena. Setälä halusi nimenomaan esittää käsityksensä siitä, mitä tempus- ja modusvartaloissa esiintyvät suffiksit luonteeltaan ja alkuperältään oikein olivat ja miten niiden nykyiset merkitysfunktiot olivat kehittyneet. Hänen hahmottelmaltaan ymmärrettävistä syistä luonnosmaiselta kavalta ei puuttunut loogilista johdonmukaisuutta eikä selkeätä puhdaslinjaisuutta. Hän selitti, että tempusvartaloita muodostavat suffiksit ovat alkuaan deverbaalisten nominien johtimia. Persoonapäätteet ovat liittyneet välittömästi näin muodostuneisiin nominaalivartaloihin. Niinpä esim. *tulemme* on tulkittava kehittyneeksi muodosteesta **tulek-me* 'tuleva me', *en tule* muodosteesta *en *tule-k* 'en (ole) tuleva' jne. Näissä deverbaalinen nomini on tehtävältään lähinnä nomen agentis. Singularin 3. persoonana toimii tavallisesti pelkkä nominaalivartalo ilman persoonapäätettä, esim. *saa-pi* on historiallisesti sama kuin partisiipin preesensin *saa-pa* ~ *saa-va*. Pluraalin vastaava muoto *saavat* sisältää lisäksi vain monikon merkin, mikä omalta osaltaan tukee käsitystä muodon aikaisemmasta nominaalisesta alkuperästä.

Nämä ajatukset eivät tietenkään perustuneet nuorgrammaattisen koulun oivalluksiin eivätkä ne sitä paitsi pohjimmiltaan olleet uusiakaan. Niinpä jo AUG. AHLQVIST oli v. 1863 pitänyt partisiipin päätettä ja preesensin 3. persoonassa tavattavaa ainesta yhteenkuuluvina, ks. Suomi II, 1, s. 52. GENETZ on samalla kannalla ja selittää lisäksi, että preesensin *-ka* suffiksi on historiallisesti sama kuin tekijän nimen *-ja*, ks. Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä s. 214, 222. Samaan suuntaan käyviä ajatuksia esitti myös OTTO DONNER teoksessaan *Die Gegenseitige Verwandtschaft der finnisch-ugrischen Sprachen* s. 132 ja seur. todeten, että mordvassakin partisiipin preesens (nomen agentis) esiintyy myös preesensin singulaarin ja pluraalin 3. persoonassa. Altailaiselta taholta oli kirjallisuudessa osoitettu kiistattomia esimerkkejä siitä, että nomen agentis ja partisiipit voivat esiintyä preesensin muodostuksessa. Sitä paitsi Setälä saattoi vedota sellaisiin huomattaviin nuorgrammaatikkoihin kuin DELBRÜCKIIN ja BRUGMANNIIN, jotka olivat omaksuneet käsityksen, että indo-eurooppalaistenkin kielten preesensvartalot oli käsitettävä yleisesti nominaalivartaloiksi.

Indo-eurooppalaisessa kielitieteessä oli jo noihin aikoihin, osaltaan arvatenkin seemiläisten kielten antaman aiheen vaikutuksesta, tultu siihen tulokseen, että tempukset eivät alkuaan olletkaan ilmaisseet aika-asteita (*Zeitstufe*), vaan tekemisen laatua (*Aktionsart*). Setälä esitti, että näin oli asianlaita suomalais-ugrilaisellakin alalla. Tätä ajatusta oli omansa tukemaan hänen olettamuk-

sensa, että suomalais-ugrialaisten kielten tunnettu preteritin suffiksi *j olisi samaa alkuperää kuin -ja loppuinen nomen agentis, esim. *ostaja*, *antaja*, joka esiintyy myös partisiipin preesensinä mordvassa, lapissa ja osittain itämeren-suomalaisissakin kielissä.

Setälä hyväksyy BUDENZIN ajatuksen, että suomalais-ugrilaisessa kanta-kielessä nomen agentis, nomen actionis ja nomen acti-nimisinä tunnetut deverbaaliset nominit eivät muodostaneet toisistaan selvästi erottuvia ryhmiä, vaan että sama suffiksi saattoi toisinaan palvella kaikkia näitä funktioita. Setälä toteaa kuitenkin, että vähitellen alettiin eri vartaloita käyttää toistensa vastakohtina, nimenomaan sillä tavoin, että toiset vartalot kehittyivät merkitsemään jatkuvaa, päättymätöntä ja toiset taas suoritettua, päättynyttä tekemistä. Kaikesta näkyy, vaikka ajatusta ei mitenkään perustella, että tempusvartaloita muodostavat nominit ovat tällaisen differentioitumisen jälkeenkin Setälän mukaan yhä edelleen olleet tekijän nimiä. Muuta mahdollisuutta hän ei ota lainkaan huomioon. Pitkin esitystä hänen rekonstruktioidensa lähtökohtana on nomen agentis tai preesensin partisiippi. Teoksensa lopussa hän yhteenvedoksi täysin yksiselitteisesti toteaa: »Die Tempusstämme in den finnisch-ugrischen Sprachen sind Nominalstämme (Stämme für Nomen agentis)».

Ehkäpä tämä kategorinen kannanotto on omalta osaltaan ollut vaikuttamassa siihen, ettei tempuskysymysten vertailevassa tutkimuksessa ole oikeastaan päästy eteenpäin Setälän ajoista. Joka tapauksessa voi sanoa, että hänen näkemyksensä on hallinnut tutkimusta ja opetusta eikä vakavia yrityksiä pohdita asioita muilta kannoilta ole esiintynyt.

Arvostellessaan Setälän teosta NyK:n XXIII niteessä SZINNYEI mainitsee, että BUDENZ oli yliopistollisissa luennoissaan jo vv. 1875—1876 esittänyt täysin samansuuntaisia käsityksiä kuin Setälä. Samaisessa niteessä onkin sitten julkaistu postuumina Budenzin esitys A mód- és időalakok, jossa todetaan, että tempus- ja modusvartalot ovat alkuperältään nomen agentis -muotoja. Lisäksi Budenz huomauttaa, että tempusten ja modusten alku on osaksi löydettävissä eräistä frekventatiivis-kontinuaatiivisista ja momentaanis-perfektiivisistä, siis tekemisen laatua ilmaisevista muodosteista.

Budenzin ja Setälän oppien tärkeimpänä kanonisoijana onkin esiintynyt juuri Szinnyei. Hänen pienen Finisch-ugrische Sprachwissenschaft-nimisen teoksensa välityksellä ne ovat tulleet yleisesti tunnetuiksi. Edeltäjiensä tapaan Szinnyei ilman muuta selittää, että nomen agentis on tempusvartaloiden lähtökohta. Niinpä hän analysoidessaan esim. vogulin preesensia toteaa, että *minèym* 'ich gehe' on alkuaan ollut 'gehend ich', suom. *saamme* taas alkuaan 'bekommend wir' jne. kautta koko esityksen. Sama on asianlaita laajemmassa unkarinkielisessä käsikirjassa Magyar Nyelvhasonlítás.

Tämä nomen agentis-teoria, jos niin saa sanoa, on ollut ja on yhä hallitse-

vassa asemassa. En ryhdy tutkimaan, missä määrin se loppujen lopuksi saa kiittää syntymisestään ja erityisesti sitkeähenkisyydestään vanhaa koululogiikkaa, jonka arvostelmaoppiin se luontevasti liittyy. Historiallisen kielentutkimuksen kannalta katsottuna se eräiltä osiltaan lepää kuitenkin varsin heikolla pohjalla. Tässä yhteydessä en voi ruveta seulomaan kysymystä sen kaikessa laajuudessa, vaan tyydyn esittämään vain eräitä näkökohtia.

Ensinnä muutama huomautus suomalais-ugrialaisten kielten deverbaalisista nomineista. On totta se, että tarkkaa rajaa ei käy vetäminen nomen agentis, nomen actionis ja nomen acti -muodosteiden välille. Tämä ei kuitenkaan vielä merkitse sitä, että suhteet olisivat aivan sekaisin. Päinvastoin on eräissä tapauksissa todettavissa varsin selvää ryhmittymistä, joka ilmeisesti on peräisin ikivanhoilta ajoilta. Tämä on oikeastaan sitäkin merkillisempää, kun ottaa huomioon, miten helposti eri kielissä on voitu siirtyä merkitysfunktiosta toiseen esim. ellipsin välityksellä (esim. *kasvatti* < *kasvatti-lapsi*, niin kuin jo Ahlqvist on selittänyt). En kuitenkaan ole saanut sellaista käsitystä, että toiset johdannaiset olisivat erityisesti kehittyneet osoittamaan päättymätöntä, toiset taas päättynyttä tekemistä. Sen sijaan on ilmeistä niin kuin Budenzkin toteaa, että eräitä muodosteita käytetään pääasiallisesti nomen agentiksen, toisia taas nomen actioniksen ja nomen actin tehtävissä. Niinpä *-pa* ja *-ja* suffikseilla muodostuneet johdannaiset on luettava nomen agentiksen ryhmään, kun taas *-m* ja *-n* suffikset ovat selviä nomen actionis ja acti -tapauksia. On vaikea, ellei suorastaan mahdotonta, lähteä näiden suffiksien historiaa selvittellessämme differentioitumattomasta kannasta. Ei voida ainakaan väittää perustelemattomaksi sitä, että mainittujen ja lisäksi eräiden muidenkin suffiksien kaikissa suomalais-ugrilaisissa kielissä yhtäpitävästi esiintyvät päätehtävät ovat suomalais-ugrilaisen, kenties jo uralilaisen kantakielen perintöä.

Kun on melkein sääntönä se, että nomen actioniksen suffiksilla muodostetaan myös nomen acti, joka taas hyvin yleisesti esiintyy partisiippiin perfektin tai siihen verrattavissa tehtävissä, niin tämä nähdäkseni vain osoittaa, ettei päättymättömän ja päättyneen tekemisen näkökohta ole voinut olla kovinkaan voimakas differentioitumista vaikuttava tekijä. Nomen actioniksen suffiksilla muodostunut agenttipartisiippi tarkoittaa yleensä päättynyttä tekemistä, mutta ei läheskään aina, vrt. *miehen elämä elämä*, joka on sekä 'elämä, jota mies on elänyt' että 'elämä, jota mies elää'. Nykysuomessa alkuperäisellä *k*-suffiksilla muodostunut johdannainen *puhe* merkitsee sekä jatkuvaa puhumista että loppuun puhuttua tai kirjoitettua esitystä, ks. HAKULINEN Suomen kielen rakenne I, s. 165.

Mitä sitten eräisiin yksityisiin tapauksiin tulee, niin on kenties ensinnä syytä kiinnittää huomiota preesensin *k* suffiksiin, joka Setälän mukaan on voinut esiintyä kaikissa persoonissa. Nykyisin ei kuitenkaan ajatella, että singulaarin

1. ja 2. persoonassa, esim. *sanon, sanot*, olisi esiintynyt mitään preesensin suffiksia, vaan oletetaan, että persoonapäätteet ovat liittyneet suoraan verbin vartaloon. Vaikea onkin antaa todistusvoimaa sellaisille karjalan refleksiivimuodoille kuin *issumëčai* 'ich (wir) setze (setzen) mich (uns), *issuttačči* 'du (ihr) setzest (setzet) dich (euch), ks. Setälä TuM s. 50, 54.

Tuskinpa voidaan esittää suomalais-ugrilaisista kielistä yksiselitteistä ainesta, joka tekisi todennäköiseksi, että *k*-suffiksilla olisi vanhastaan muodostettu tekijän nimiä. Sen sijaan se miltei yksinomaisesti esiintyy sekä suomessa että lapissa teon ja teon tuloksen nimenä. On kyllä mahdollista, eräiden säilyneiden muistomerkkien perusteella jopa todennäköistäkin, että unkarin partisiipin preesensin *ó~ö* sisältää vanhan *k*-suffiksin. Mutta nämä partisiipit ovat hyvin moniselitteisiä ja ne ovat ilmeisesti syntyneet useista eri lähteistä. Niinpä niitä on pidettävä myös *-pa* suffiksilla muodostettujen johdannaisten jatkajina. Tämä selittäisi hyvin sen, että unkarin partisiipin preesens todellakin esiintyy sekä tekijän että teon nimenä.

Jos on syytä varovaisuuteen, kun vanhoja latuja kulkien ilman muuta pidämme selvänä, että *tulemme, tulette* muodoissa oleva geminaatta kätkee *k*-suffiksin, saman, joka esiintyy tai on esiintynyt verbin kieltomuodossa, refleksiivisessä *-ksen* lopussa ja imperatiivissa, niin turvallisesta tiestä olemme kaukana silloinkin, kun kuvittelemme, että pohjalla ei ole muuta kuin nomen agentis.

Varsin suuria ovat ne vaikeudet, joiden kanssa vallitseva tempusteoria saa kamppailla ja on jo kamppaillutkin (vrt. esim. ANTAL KLEMM FUF XVII), kun yritetään selittää preteritin *j* ja tekijän nimen *-ja* identtisiksi. Ensinnäkin olisi varsin outoa se, että muoto, joka yleisesti esiintyy partisiipin preesensinä, todella olisi samalla sopinut menneen ajan ja päättyneen tekemisen osoittajaksi. Setälä vertaa toisiinsa sellaisia tapauksia kuin *kirjan tekijä* 'Verfasser des Buches' ja *kirjaa tekevä* 'der das Buch schreibt'. Tietyksi aspektultaan neutraali tekijän nimi voi eräissä yhteyksissä ja kantasanankin merkitystä myöten osoittaa joko jatkuvaa tai päättynyttä tekemistä (vrt. *opettaja ~ luoja*), mutta tämä ei muuta sitä tosiasiaa, että niin pitkälle kuin voimme *-ja* suffiksin historiaa seurata, se on yhtä hyvä preesensin suffiksi kuin suomen partisiipin *-va*, joten sen funktionaaliseksi vastakohtaksi sitä ei ainakaan voi asettaa.

Varsin suosituksi on tullut esimerkki *kuolija* 'mortuus'. Se muka omalta osaltaan todistaa, että *-ja* johdannainen on voinut vakiintua myös päättynyttä tekemistä osoittavaan tehtävään. Mordvan preesensin singulaarin 3. persoona ja partisiipin preesens *kulĭ*, joka tarkalleen vastaa suomen *kuolija* muotoa, merkitsee paitsi kuolevaa myös kuollutta. Tähän tapaukseen on kuitenkin syytä suhtautua varovaisesti. On näet helppo todeta, että eri ta-
hoilla suomalais-ugrilaisissa kielissä, vieläpä samojedissakin, kuollutta ilmai-

taan todellakin partisiipin preesensillä. Näin on laita lapissakin, jossa tava-taan eri verbi, mutta siitä huolimatta partisiipin preesens *jab'me* myös kuol-lutta ilmaisemassa. BUBRIH on syrjäänin kieliopissa todennut ilmiön syrjää-nistä ja verrannut sitä mordvan kielen suhteisiin. Hän olettaa, että preesensin käyttö perustuu vanhoihin käsityksiin kuoleman olemuksesta. Ilmeisesti hän on oikeilla jäljillä. Partisiipin preesens osoittaa, ettei olekaan kysymys mistään päättyneestä tekemisestä, vaan lähinnä siitä, että vainaja jatkaa olemassa-olooan toisessa muodossa.

On kuitenkin selvää, ettei pelkästään merkitysoipillisilla seikoilla saata osoittaa vääräksi ajatusta, että preteritin *j* on sama kuin tekijän nimen *-ja*. Nyt on kuitenkin niin, että äänteellisetkin seikat puhuvat tällaista teoriaa vastaan, tai varovaisemmin formuloiden, ne eivät vähimmässäkään määrässä puhu sen puolesta. Suomessa on selvä ero *kantoi* ~ *kantaja* muotojen välillä, ja kun tapaamme tarkalleen saman eron lapissa, *guddii* ~ *guodde*, niin on perusteltua syytä väittää, että eroavuus on peräisin hyvin kaukaa. Mordvassa ei voi olettaa, että preteritin *kandjñ*, *kandj't* (vrt. suomen *kannoin*, *kannoit*) *j* suf-fiksiin olisi kuulunut *a* vokaali. 3. persoonassa ei mordvassa muodostu *j* suffiksin avulla, vaan *ś* suffiksin, joka sekin on ikivanha preteritin tunnus, esim. *kandos' kandośt'*. Tämän voinee selittää sillä tavoin, että preesensin 3. persoonassa (*kandj*) tuli *a:n* kadon johdosta samanlaiseksi kuin preteritin muoto, joten oli turvau-duttava toiseen suffiksiin, joka eräissä tapauksissa myös oli käytössä. Mord-vassa esiintyy erityinen muoto jatkuvaa menneen ajan tekemistä osoitta-massa, esim. *kandj'lin*, *kandj'lit*, *kandj'l* 'minulla, sinulla, hänellä oli tapana kan-taa'. Ne ovat selvästi syntyneet partisiipin preesensin ja olla verbin preteritin pohjalla ja vastaavat siten suomen oletettavia muotoja *kantaja olin, olit, oli*. Huomiota kiinnittää se, että 3. persoonassa ei ole tavanomaista *ś* ainesta. Tämän voi Budenzin tapaan hyvin selittää niin, että 3. persoonassakin on ollut tunnettu *j* suffiksi preteritissä. Tšeremississä tavataan sekä *j* että *ś*, edellinen *-am* konjugaatiossa (siis esim. *olla* verbin vastineessa *əlš* = oli), jälkimmäinen *-em* konjugaatiossa.

Nomien agentis -teoriaan verrattuna liikumme paljon vankemmalla pohjalla, jos vertaamme preteritin suffiksia siihen *i*-suffiksiin, jolla muodostetaan suo-messa lähinnä teon ja teon tuloksen nimiä, esim. *paisti* 'paiste, paisti', *ryösti* 'ryöstö', *oppi*, *kasvatti*. Voisi edelleen viitata siihen tunnettuun seikkaan, että lapissa imperfektin duaalin ja pluraalin ensimmäisessä ja toisessa persoonassa persoonapäätteet ovat selvästi posessiivisuffikseja, jotka ovat suoraan liitty-neet *j* suffiksilla muodostettuun verbaalinominiin. Tämäkin seikka puhuu nomen agentis -hypoteesia vastaan.

Jos suomalais-ugrilaisien ja uralilaisten kielten historiallisia näkymiä tar-kastelemme siitä perspektiivistä, joka avautuu suomen kielen suunnalta, niin

on todettava, että mittaamattomat etäisyydet erottavat nykyään vallitsevan tempussysteemin siitä perustasta, jolle aikasuhteiden formaalinen ilmaiseminen vähitellen on rakentunut. Jotakin ikivanhaa lienee säilynyt samoje-dissa, jossa suffiksiton preesens (aoristi, niin kuin eräät grammatikot sitä kutsuvat), on aikasuhteiden ilmaisemisessa sikäli neutraali, että se kantaverbin merkitystä myöten ilmoittaa joko mennyttä tai menemätöntä aikaa, esim. *jilem* 'elän', *madaw* 'kaadoin (puun)', *tom* 'tulin' jne. Eräissä ostjakin murteissa menneen ajan tempus on suffiksiton, kun sen sijaan preesensinä toimii frekventatiivijohdannainen. Frekventatiivijohdannaisia tapaamme eräissä muis-sakin suomalais-ugrilaisissa kielissä.

Suffiksiton verbivartalo on uralilaisen yhteyden häviämisenkin jälkeen ilmeisesti ollut aikasuhteiden ilmaisemisessa varsin neutraali. Sellaiset menneisyyttä, ja aoristiin verrattuna nimenomaan etäistä menneisyyttä ilmaisevat suffiksit kuin **s* ja **j* ovat jo varhain liittyneet alkeelliseen uralilaiseen konjugaatioon. Finiittimuotojen synnyn vaikeaan ongelmaan en voi puuttua. Haluan kuitenkin käsityksenäni esittää, että preesensin tai siis paremmin sanoen indefiniittisen tempuksen yksikön 1. ja 2. persoona näyttävät aikaisemmin kuin muut muodot saaneen varsinaisen finiiittisen merkityksen. 3. persoonassa sen sijaan näyttää predikaatti hyvin myöhäisiin aikoihin asti säilyttäneen nominaalisen luonteen. Nominaalisena predikaattina on voitu käyttää erilaisia verbaalimomineja, kenties pelkkää verbivartaloa. Se on kuitenkin moniselitteisenä jäänyt eri kielten kehityksessä joko kokonaan tai ainakin suurimmaksi osaksi pois käytännöstä. Verrattaessa nomineihin paljastuu mielenkiintoinen ero, joka hyvin tunnetaan myös altailaisista kielistä. Nominivartalo näet ei ole pelkkä abstraktio, vaan suorittaa yhä edelleen varsin yleisesti nominatiivin tehtäviä.

PAAVO RAVILA

De la formation des radicaux temporels des langues finno-ougriennes

L'analyse historique des formes temporelles des langues finno-ougriennes a été presque exclusivement dominée par l'idée que les désinences personnelles ont été jointes à un substantif verbal ayant la fonction d'un nom d'agent. C'est ainsi que, dans son ouvrage »Zur Geschichte der Tempus- und Modusstamm-bildung in den finnisch-ugrischen Sprachen» qui a formé école, E. N. SETÄLÄ émet l'opinion que, à côté du suffixe *p* (cf. *saapi*, »il reçoit»,

saavat »ils reçoivent», *sanovi* »il dit», *sanovat*, »ils disent» — *saapa*, »recevant», *sanova* »disant»), identique pour ce qui est de son origine avec le formant du participe présent, un *k* a été généralement employé pour indiquer le présent, par ex. en **tulek* »je ne viens pas», *saamme* < **saakme* »nous recevons» etc. Au moyen de ce suffixe, on a tout d'abord formé des formes de nom d'agent. De plus, la caractéristique *j* du prétérit *a*, selon Setälä, la même origine

que le *-ja* paraissant dans les noms d'agent. L'auteur de l'article s'efforce de démontrer que ces théories reposent en partie sur une base très peu solide. C'est ainsi que, pour le suffixe *k*, il est difficile de trouver d'autre fonction que celle de nom d'agent. Aussi bien du point de vue sémantique que phonétique, le fait d'assimiler le suffixe *j* du prétérit au formant *-ja* des noms d'agent ne peut être soutenu par des raisons qui pourraient le rendre même vraisemblable. Il serait bien plus naturel de la comparer au suffixe *-i*, que l'on trouve en finnois, au moyen duquel on forme en premier lieu des noms d'action, par ex.

oppi, «le fait d'apprendre, la connaissance», *anti*, «le fait de donner, le don» etc.

Il n'est guère probable que ce soit l'aspect du *perfectum* et de l'*inflectum* qui a été décisif lors de la formation des radicaux temporels. Les suffixes *s* et *j* du prétérit que l'on trouve généralement dans les langues ouraliennes appartenaient peut-être à l'époque du proto-ouralien déjà à une conjugaison primitive. Le présent, qui n'avait pas de suffixe, était un temps indéfini qui, selon la signification du radical, pouvait également indiquer le passé, en tout cas un temps passé pas trop éloigné du présent.

PAAVO RAVILA